

สรุปกฎสนธิ

๑. ส ร ส น ธิ

โลปสรสนธิ

ศัพท์หน้า	เงื่อนไข	ศัพท์หลัง	การกระทำ	ตัวอย่างศัพท์
• ลบสระหน้า (สระหลังของศัพท์หน้า เรียกว่า สระหน้า สระหน้าของศัพท์หลัง เรียกว่า สระหลัง เช่น ยสสอ-อินทริยานิ yassa-indriyani)				
สระหน้าเป็นรัสสะ	สระหลังเป็นที่ฆะ หรือมีพยัญชนะสังโยค	ลบสระหน้า	ยสส-อินทริยานิ สนธิเป็น ยสสินทริยานิ โนหิ-เอตฺ สนธิเป็น โนหะตฺ สเมตฺ-อายุสฺมา สนธิเป็น สเมตายุสฺมา	
สระทั้งสอง เป็นรัสสะ มีรูปเสมอกัน (คือเป็น อ อิ อุ เหมือนกัน)		ลบสระหน้า แล้วที่ฆะสระหลัง	ตตฺร-อัย เป็น ตตฺรายํ	
สระทั้งสอง เป็นรัสสะ มีรูปไม่เสมอกัน		ลบสระหน้า ไม่ที่ฆะสระหลัง (หรือที่ฆะก็ได้*)	จตุหิ-อปาเยหิ เป็น จตุหฺปาเยหิ	
สระหน้าเป็นที่ฆะ	สระหลังเป็นรัสสะ	ลบสระหน้า แล้วที่ฆะสระหลัง	สทฺธา-อิธ เป็น สทฺธีธ	
• ลบสระหลัง				
สระทั้งสอง มีรูปไม่เสมอกัน		ลบสระหลังบ้าง	จตฺตาโร-อิมฺ เป็น จตฺตาโรเม กิณฺนุ-อิมฺา เป็น กิณฺนุมา	
นิคฺคหิตอยู่หน้า	สระอยู่หลัง		อภินฺนุทฺ-อิตฺติ เป็น อภินฺนุทฺตติ	

อาเทสสรสนธิ

• แปลงสระหน้า				
อิ เอ, อุ โอ อยู่หน้า	สระอยู่หลัง	แปลง อิ เอ เป็น ย แปลง อุ โอ เป็น ว (เฉพาะ อิ ถ้ามีพยัญชนะซ้อนกัน ๓ ตัว ให้ลบพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกันได้ตัวหนึ่ง)	เต-อสฺส เป็น ตยสฺส เม-อัย เป็น มยายํ เต-อหฺ เป็น ตยหา อถฺโข-อสฺส เป็น อถฺขวสฺส พฺหุ-อาพาโธ เป็น พฺหฺวาพาโธ จกฺขุ-อาปาถฺ เป็น จกฺขฺวาปาถ ปฏฺธิสฺนฐฺราวุตฺติ-อสฺส เป็น ปฏฺธิสฺนฐฺราวุตฺตยสฺส อคฺคิ-อาคารํ เป็น อคฺคฺยาคารํ	
• แปลงสระหลัง				
สระอยู่หน้า	สระหลังเป็น เอ แห่ง เอว ศัพท์	แปลง เอ เป็น ริ บ้าง (แล้วรัสสะสระหน้า)	ยถา-เอว เป็น ยถริว ตถา-เอว เป็น ตถริว	

* ตามวิธีใช้อักษรในภาษามคธ ที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เรียงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ ทรงแนะนำไว้ในข้อ ๑๙ ว่า “บทหรือศัพท์ที่เป็นโลปสรสนธิ เมื่อลบสระตัวหนึ่งเสียแล้ว **จักที่ฆะสระที่เหลือ ยกเลิกแบบว่า สระสั้น มีรูปไม่เสมอกัน เข้าสนธิ ไม่ที่ฆะ**” เช่น ตตฺร-อิมฺ เป็น **ตตฺริเม**, วิ-อติกฺกโม เป็น **วิตกฺกโม** (เป็นรัสสะ รูปไม่เสมอกัน ก็ที่ฆะได้)

อาคมสรสนธิ

ศัพท์หน้า	เงื่อนไฉ	ศัพท์หลัง	การกระทำ	ตัวอย่างศัพท์
โอ อยู่หน้า	พยัญชนะอยู่หลัง		ลบ โอ แล้วลง อ อาคมบ้าง	โส-สีลา เป็น ส สีลา เอโส ธมโม เป็น เอส ธมโม (ศัพท์ที่สนธิไม่จำเป็นต้องเขียนติดกันเสมอไป)
อ อยู่หน้า			ลบ อ แล้วลง โอ อาคมบ้าง	ปร-สหัสส์ เป็น โปรสหัสส์ สรท-สต เป็น สรโทสต

วิการสรสนธิ

• วิการสระหน้า	เมื่อลบสระหลังแล้ว	วิการ อิ เป็น เอ, วิการ อุ เป็น โอ	มุณี-อาลโย เป็น มุเนลโย	สุดถึ เป็น โสถึ
• วิการสระหลัง	เมื่อลบสระหน้าแล้ว		มาลุต-อิริต เป็น มาลุตริต น-อุเปติ เป็น โนเปติ	พนรุสส-อิว เป็น พนรุสเสว อุทก-อุมิขชาติ เป็น อุทโกมิขชาติ

ที่ฆสรสนธิ

• ที่ฆะสระหน้า	เมื่อลบสระหลังแล้ว	ที่ฆะสระหน้าบ้าง	กิสฺ-อิธ เป็น กิสฺ	สาธฺ-อิติ เป็น สาธฺติ
	พยัญชนะอยู่หลัง		มุณี-จเร เป็น มุณี จเร	
• ที่ฆะสระหลัง	เมื่อลบสระหน้าแล้ว	ที่ฆะสระหลัง	สทฺธา-อิธ เป็น สทฺธิธ	จ-อุภย เป็น จุภย

รัสสรสนธิ

	พยัญชนะ หรือ เอ แห่ง เอว อยู่หลัง	รัสสะสระหน้าบ้าง	โกวาที-นาม เป็น โกวาที นาม	ยธา-เอว เป็น ยถริว
--	-----------------------------------	------------------	----------------------------	--------------------

๒. พ ย ัญ ช น ส น ธิ

โลปพยัญชนสนธิ

ศัพท์หน้า	เงื่อนไฉ	ศัพท์หลัง	การกระทำ	ตัวอย่างศัพท์
เมื่อลบสระหลัง ที่มีนิคหิตอยู่หน้าแล้ว ถ้ามีพยัญชนะซ้อนกัน			ลบพยัญชนะได้ ๑ ตัว	เอว-อสส เป็น เอวีส ปุप्ผ-อสสา เป็น ปุप्ผัสสา

อาเทศพยัญชนสนธิ

-	เมื่อทำ ติ เป็น ตย แล้ว สระอยู่หลัง	แปลง ตย เป็น จจ	อติ-เอว เป็น อิจเจว	ปติ-อุตฺตริตวา เป็น ปจฺจฺตฺตริตวา
---	-------------------------------------	-----------------	---------------------	-----------------------------------

-	แปลงพยัญชนะเหล่านี้บ้าง บางศัพท์	แปลง ค เป็น ก บ้าง แปลง ช เป็น ย แปลง ต เป็น ก จ ฎ ฐ แปลง ตต เป็น ตร แปลง ท เป็น ต แปลง ฐ เป็น ท ห แปลง ป เป็น ผ แปลง ย เป็น ก ช แปลง ร เป็น ล แปลง ว เป็น พ	ค > ก เช่น กุรูปโค > <u>กุ<u>ร</u>ูป<u>โก</u></u> ช > ย เช่น นิษฐ์ > <u>น<u>ิ</u>ญ<u>์</u></u> ต > ก เช่น นิยโต > <u>น<u>ิ</u>ย<u>โก</u></u> ต > จ เช่น ภาโต > <u>ภ<u>า</u>จ<u>ไ</u>จ</u> ต > ฎ เช่น ทุกกต > <u>ท<u>ุ</u>ก<u>ฎ</u></u> ต > ฐ เช่น คนตพพ > <u>ค<u>น</u>ต<u>พ</u>พ</u> ตต > ตร เช่น อตตโซ > <u>อ<u>ต</u>ร<u>โซ</u></u> ท > ต เช่น สุกโท > <u>ส<u>ุ</u>ค<u>โต</u></u> ธ > ท เช่น เอก-อิธ-อิ > <u>เอ<u>ก</u>ม<u>ิ</u>ท<u>า</u>ห</u> (เมื่อมี <u>เอ</u> ก อยู่หน้า) ธ > ห เช่น สาธ-ทสสน > <u>ส<u>า</u>ท<u>ส</u>สน</u> ป > ผ เช่น นิปตติ > <u>น<u>ิ</u>ป<u>ต</u>ติ</u> ย > ก เช่น สย > <u>ส<u>ก</u></u> ย > ช เช่น ควโย > <u>ค<u>ว</u>ย<u>ไ</u></u> ร > ล เช่น มหาสาร > <u>ม<u>ห</u>า<u>ส</u>า<u>โร</u></u> ว > พ เช่น กวโต > <u>ก<u>ว</u>พ<u>โต</u></u>
อภี อยู่หน้า อธิ อยู่หน้า อว อยู่หน้า ติ ของ อติ ปติ อิติ อยู่หน้า	สระอยู่หลัง สระอยู่หลัง พยัญชนะอยู่หลัง สระอยู่หลัง	แปลง อภี เป็น อพภ แปลง อธิ เป็น อชฌ แปลง อว เป็น โอ แปลง ติ เป็น จ (ซ้อน จ)	อภี > อพภ เช่น อภี-อชฌจฉติ > <u>อ<u>พ</u>ภ<u>ค</u>จ<u>ฉ</u>ติ</u> อธิ > อชฌ เช่น อธิ-โอกาโส > <u>อ<u>ช</u>โ<u>ม</u>กา<u>โส</u></u> อธิ-อคมา > <u>อ<u>ช</u>ม<u>ค</u>มา</u> อว > โอ เช่น อว-นทธา > <u>โ<u>น</u>ท<u>ธา</u></u> ปติ > ปจจ เช่น ปติ-อาคมิ > <u>ป<u>จ</u>จ<u>า</u>ค<u>มิ</u></u>

อาคมพยัญชนสนธิ

-	สระอยู่หลัง (ศัพท์หลังขึ้นต้นด้วยสระ)	ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร ฬ	ยถา-อิห เป็น <u>ย<u>ถ</u>า<u>ย</u>ิ<u>ห</u></u> อุทิกษติ เป็น <u>ว<u>ุ</u>ท<u>ิ</u>ก<u>ษ</u>ติ</u>
		ลง ห อาคม ก็ได้	ครุ-เอสสติ เป็น <u>ค<u>ร</u>ม<u>เอ</u>ส<u>ส</u>ติ</u> อตต-อตโถ เป็น <u>อ<u>ต</u>ต<u>ท</u>อ<u>ต</u>โ<u>ถ</u></u>
			อิโต-อายติ เป็น <u>อิ<u>โต</u>น<u>า</u>ย<u>ติ</u></u> ตสมา-อิห เป็น <u>ต<u>ส</u>มา<u>ติ</u>ห</u>
			สพภิ-เอว เป็น <u>ส<u>พ</u>ภ<u>ิ</u>ร<u>เอ</u>ว</u> ฉ-อายตน์ เป็น <u>ฉ<u>พ</u>าย<u>ต</u>น์</u>
			สุ-อุช เป็น <u>สุ<u>ห</u>ช</u> สุ-อุฐฐิต เป็น <u>สุ<u>ห</u>ฐ<u>ฐ</u>ิต</u>

สัญญะพยัญชนสนธิ

-	[พยัญชนะอยู่หลัง]	ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกัน หรือที่มีรูปไม่เหมือนกัน (พย.ที่ ๑ ซ้อนหน้า พย. ที่ ๑ และ ๒ ในวรรคเดียวกันได้ พย.ที่ ๓ ซ้อนหน้า พย. ที่ ๓ และ ๔ ในวรรคเดียวกันได้ พย.ที่ ๕ ซ้อนหน้า พย. ในวรรคเดียวกันได้ทุกตัว (ยกเว้น ง ซ้อนหน้าตนเองไม่ได้) พยัญชนะอวรรค ๓ ตัว คือ ย ล ส ซ้อนหน้าตัวเองได้)	อิธ-ปโมทติ เป็น <u>อิ<u>ธ</u>ป<u>โม</u>ท<u>ติ</u></u> จาตุ-ทลี เป็น <u>จ<u>า</u>ตุ<u>ท</u>ล<u>ี</u></u>
			จตตาริ-ฐานานิ เป็น <u>จ<u>ต</u>ต<u>า</u>ร<u>ิ</u>ฐ<u>า</u>น<u>า</u>น<u>ิ</u></u>
			เอโสว-จ-ฉานผโล เป็น <u>เอ<u>โส</u>ว<u>จ</u>ช<u>ฉ</u>าน<u>ผ</u>ล<u>อ</u></u>

๓. นิคคหิตสนธิ

โลปนิกคหิตสนธิ

ศัพท์หน้า	เงื่อนไข	ศัพท์หลัง	การกระทำ	ตัวอย่างศัพท์
นิคคหิตอยู่หน้า	สระหรือพยัญชนะอยู่หลัง ^๑	ลปนิกคหิตบ้าง		ตาส์-อหฺ เป็น <u>ตาส</u> หฺ วิทฺนฺ-อคคฺ เป็น <u>วิทฺน</u> คคฺ อริยสจฺจานํ-ทสฺสนํ เป็น <u>อริยสจฺจ</u> าน <u>ท</u> สฺสนํ พุทฺธานํ-สาสนํ เป็น <u>พุทฺธา</u> น <u>ส</u> าสนํ

อาเทศนิคคหิตสนธิ

นิคคหิตอยู่หน้า	พยัญชนะอยู่หลัง	แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุวรรค (ของพยัญชนะตัวนั้น)	ง เช่น เหว-โห เป็น <u>เอว</u> งโห ญ เช่น ฌมฺ-จเร เป็น <u>ฌม</u> ญจเร ณ เช่น สฺ-ฐิติ เป็น <u>สณ</u> ฐิติ น เช่น ตํ-นิพฺพุตํ เป็น <u>ตณ</u> นิพฺพุตํ ม เช่น จิรฺ-ปวาสิ เป็น <u>จิรม</u> ปวาสิ
	เอ หรือ ห อยู่หลัง	แปลงนิคคหิต เป็น ญ	ปจฺจตตํ-เอว เป็น <u>ปจฺจตต</u> ญ <u>เอ</u> ว ตํ-เอว เป็น <u>ต</u> ญ <u>เอ</u> ว (ซ้อน ญ หน้า ญ ด้วย) เหว-หิ เป็น <u>เอว</u> ญหิ ตํ-หิ เป็น <u>ต</u> ญ <u>หิ</u>
	ย อยู่หลัง	แปลงนิคคหิตกับ ย เป็น ญญ	สฺ-โยโค เป็น <u>สญ</u> ญ <u>โย</u> โค
	ล อยู่หลัง	แปลงนิคคหิตเป็น ล	ปุ-ลิ่งคํ เป็น <u>ปล</u> ลิ่งคํ สฺ-ลกฺขณา เป็น <u>ส</u> ล <u>ล</u> กฺขณา
	สระอยู่หลัง	แปลงนิคคหิตเป็น ม หรือ ท	ตํ-อหฺ เป็น <u>ต</u> ม <u>หฺ</u> เอตํ-อโวจ เป็น <u>เอ</u> ต <u>ท</u> โวจ

อาคมนิคคหิตสนธิ

[รัสสระอยู่หน้า]	สระหรือพยัญชนะอยู่หลัง ^๒	ลงนิคคหิตอาคม	จกฺขุ-อุทฺปาติ เป็น <u>จก</u> ขุ <u>อุ</u> ทฺปาติ อว-สิโร เป็น <u>อ</u> ว <u>สิ</u> โร (ศัพท์ที่สนธิไม่จำเป็นต้องเขียนติดกันเสมอไป)
------------------	-------------------------------------	---------------	---

^๑ ศัพท์ทุกศัพท์ ย่อมขึ้นต้นด้วยสระหรือพยัญชนะอยู่แล้ว